

Talet om "allas lika värde" som politisk dimridå

Publicerad 21 juli 2026 06:00 Lästid 5 Min

Kollage: Jonas Andersson/Kvartal

Politiken behandlar inte människor som om alla vore lika mycket värda, utan ser oss som ansvariga individer med olika skyldigheter, olika rättigheter och olika grad av förankring i samhället, skriver professor Magnus Henrekson.

SKRIBENT

MH

Magnus Henrekson

Professor i nationalekonomi och tidigare vd för Institutet för Näringslivsforskning (IFN) 2005–...

PRESENTERAS AV

Henrik Höjer

Redaktör för vetenskap, historia och samhälle

Få uttryck används så ofta i svensk politik som ”allas lika värde” och det står också på regeringens hemsida att ”alla människor ... är födda fria och lika i värde och rättigheter”.¹

Det låter självklart, varmt och moraliskt oantastligt, men därför blir det också farligt när frasen används för att dölja de avvägningar politiken faktiskt gör och måste göra.

En del av problemet ligger i själva uttrycket. I den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna som antogs av FN 1948 heter det att alla människor är ”*born free and equal in dignity and rights*”.

En okränkbar värdighet

Det betyder att varje människa har en okränkbar värdighet och därför ska behandlas som person, inte som medel, problem eller representant för en kollektiv kategori. Grundläggande fri- och rättigheter är varken något man förtjänar eller beviljas; de är inneboende hos varje människa enbart genom att man är människa.

Den svenska översättningen ”födda fria och lika i värde och rättigheter” har skapat en politisk dimridå. Värdighet är något absolut som inte kan graderas. Den kan respekteras eller förnekas, men inte mätas.

Värde är däremot ett jämförande begrepp.

Vi värderar saker, insatser, prestationer, egenskaper och resultat.

Uttrycket för därför tankarna till en absolut jämlikhetsprincip, men politiken måste ständigt göra skillnad. I fråga efter fråga styr *inte* staten genom att behandla alla lika, utan genom att värdera ansvar, skyldigheter, beteenden och tillhörighet olika. Detta förstås enklast genom att betrakta några centrala politikområden.

Staten gör skillnad på människor

Migrationspolitiken. Samtidigt som socialdemokratiska företrädare talat om alla människors lika värde har de nu ställt sig bakom tillfälliga uppehållstillstånd, skärpta försörjningskrav, begränsad familjeåterförening och en allt stramare asylpolitik.

Man kan argumentera för sådana beslut. Ett land har begränsad mottagningskapacitet. Välfärdsstaten bygger på förtroende, skattevilja och institutionell ordning. Men då bör man också erkänna att politiken gör skillnad mellan människor beroende på medborgarskap, uppehållsstatus, försörjningsförmåga och anknytning. Det är inte förenligt med en bokstavlig idé om lika värde. Det kan däremot vara förenligt med idén om allas lika värdighet; även den som får avslag, väntar, provas eller avvisas ska behandlas rättssäkert och humant.

”Skolan säger sig vila på alla elevers lika värde men sorterar, betygssätter och ger olika livschanser.”

Arbetskraftsinvandringen. Regeringen har skärpt reglerna, höjt lönekravet och valt att i högre grad styra vilka arbeten som ska berättiga till arbetstillstånd. Även detta kan motiveras. Man vill motverka exploatering, lönedumpning och kriminalitet. Men det avslöjar samtidigt att vissa arbeten betraktas som för lågt värderade för att ge en människa rätt att komma hit och arbeta, även om arbetet är lagligt, efterfrågat och avtalsenligt. Då säger politiken i praktiken att vissa människors vilja att försörja sig genom arbete inte räcker eftersom deras bidrag inte anses tillräckligt kvalificerat.

Bidrags- och integrationspolitiken. Socialdemokraterna beskriver numera integrationspolitiken i tydligt kravbaserade termer; språk, arbete och delaktighet ska väga tyngre och ekonomiskt stöd ska kunna förenas med tydligare motprestationer. Också detta kan försvaras. Den som bor i Sverige behöver lära sig svenska, förstå samhället och vuxna människor bör efter förmåga bidra till sin egen försörjning.

Även här uppstår en motsägelse om utgångspunkten är ”lika värde”. När försörjningsstöd, permanent uppehållstillstånd eller medborgarskap kopplas till prestationer, kunskaper och beteenden säger staten att människors tillgång till vissa centrala trygghetssystem beror på vad de klarar av att leverera.

Rättigheter vägs olika

Det visar att politiken inte behandlar människor som om alla vore värda lika mycket, utan behandlar dem som ansvariga personer med olika skyldigheter, olika rättigheter och olika grad av förankring i samhällsgemenskapen.

Kriminalpolitiken. Säkerhetszoner bygger på den obekväma men tydliga principen att människor som inte är konkret misstänkta för brott kan kontrolleras därför att de befinner sig på en plats där staten bedömer risken för grovt våld som särskilt hög. Det kan vara nödvändigt i kampen mot skjutningar och sprängningar, men det visar också att politiken inte behandlar rättigheter som absoluta och lika i varje situation.

Det finns situationer där staten måste agera kraftfullt för att skydda oskyldiga trots att åtgärderna i praktiken innebär att rättigheter vägs olika beroende på sammanhang. Den skötsamme tonåringen i ett utsatt område löper större risk att stoppas än sin motsvarighet i ett välbärgat område. Det är svårt att förena med talet om allas lika värde. Det kan däremot diskuteras inom ramen för värdighet genom att säkerställa att även den som kontrolleras måste behandlas respektfullt, rättssäkert och utan kollektiv skuldbeläggning.

Tiggeridebatten. Även där har politiker till vänster sagt sig vilja värna utsatta människor, men samtidigt velat minska eller förbjuda tiggeri.² Man kan förstå argumenten; tiggeri är ingen väg till ett gott liv och fattigdom ska inte normaliseras på gator och torg. Men om den moraliska utgångspunkten är att alla människor har lika värde uppstår frågan varför den fattiges synlighet blir ett ordningsproblem. En värdighetsprincip leder till en annan diskussion: ingen människa ska behöva tigga, men den som tigger upphör inte att vara en person med anspråk på respekt.

Allas lika värdighet

Listan kan göras längre. Skolan säger sig vila på alla elevers lika värde men sorterar, betygssätter och ger olika livschanser. Välfärdsstaten säger sig vara universell men bygger i praktiken på kvalificering, köer, behovsprövning och prioriteringar. Arbetsmarknadspolitiken talar om inkludering men har ofta gjort det dyrt och svårt att anställa dem som står längst från arbetsmarknaden. Jämställdhetspolitiken talar om individens

frihet men beskriver ibland människor främst som representanter för grupper.

Överallt finns samma spänning: politiken säger ”lika värde”, men styr genom skillnader.

Det verkliga problemet är inte att politiken gör skillnad utan att den gömmer dessa skillnader bakom en felaktigt förstådd fras om ”allas lika värde”. Ett friare och hederligare språk vore att tala om allas lika värdighet. Staten får väga ansvar, rättigheter, skyldigheter och tillhörighet olika, men den får aldrig förneka den enskilda människans moraliska status som individ.

SKRIBENT

 MH Magnus Henrekson

PRESENTERAS AV

 Henrik Höjer

FOTNOTER

1. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/demokrati-och-manskliga-rattigheter/>
2. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/regeringen-oppnar-for-tiggeriforbud>

Klimatpanik gör oss dumma

Publicerad 30 maj 2026 15:00 Lästid 8 Min